

Esipuhe

Viimeistään silloin kun lapsi aloittaa oppivelvollisuutensa, huoltajat huomaavat joutuvansa miettimään, mihin lapsella on oikeus ja mitkä lapsen koulunkäyntiin liittyvät asiat ovat huoltajien omalla vastuulla. Tästä kertovat muun muassa useat internetin keskustelupalstat, jotka ovat täynnä huoltajien pohdintoja lastensa koulunkäynnistä. Vertaistukea muilta huoltajilta halutaan mitä erilaisimpiin tilanteisiin aina opettajan toiminnasta oman lapsen opetuksen järjestämiseen ja läksyjen tekemiseen. Usein myös kysellään, tietääkö kukaan, mitä laki asiasta sanoo.

Keskustelupalstat ja vertaistuki ovat tärkeitä asioita, mutta koulunkäynnin alkutaipaleelta asti rakennettu kodin ja koulun välinen toimiva yhteistyö on paras tapa löytää vastaus lapsen, huoltajien tai koulun kysymyksiin. Lapsen koulunkäynnistä vastaavilla tahoilla sekä huoltajilla ja lapsella itsellään on paras asiantuntemus ja tieto kyseisestä tilanteesta ja niistä vaihtoehtoista, joita voidaan ratkaisuksi esittää. Vaihtoehto, joka on toiminut yhdellä jossain muualla, ei välttämättä ole oikea ratkaisu esillä olevaan ongelmaan. Kaikki asiaan liittyvä ei välttämättä tule myöskään esille keskustelupalstan vastauksessa.

Tässä kirjassa käydään konkreettisin oikeustapaus- ja laillisuuskannanottoesimerkein läpi perusopetukseen liittyviä oppilaan oikeuksia ja huoltajien vastuita. On kuitenkin syytä muistaa, etteivät tapaukset yleensä koskaan ole täysin identtisiä ja monet asiat ovat vaikuttaneet siihen, että tilanteisiin on ylipäätään jouduttu ja esiteltyyn ratkaisuun päädytty. Kaikkia tapausten yksityiskohtia ei ole tässä kirjassa voitu kertoa, sillä tapaukset itsessään sisältäisivät kirjan verran asiaa.

Kirjassa käydään huoltajan näkökulmasta läpi perusopetusta koskevat keskeisimmät säädökset ja selvitetään monia lapsen koulunkäyntiin liittyviä kysymyksiä. Erikseen käsitellään oppilaan oppimisen tukemista, oppilashuoltoa, koulun turvallisuutta ja kurinpitokeinoja, kodin ja koulun yhteistyötä sekä tietojen käsittelyä ja salassapitoa. Kirjan lopussa kuvataan päätöksentekoa ja muutoksenhakumahdollisuuksia sekä esitetään luettelon muodossa oppilaan ja huoltajan keskeisimmät oikeudet ja velvollisuudet.

Kirjasta käy ilmi, että yksittäisellä rehtorilla ja opettajalla on hyvin vähän vaikutusmahdollisuuksia siihen, miten perusopetuksen palvelut on järjestetty. Noin 98-prosenttisesti peruskoululaisten kohdalla opetuksen järjestäjänä on kunta. Huoltajilla on kaikki avaimet kädessään, koska kunta toimii demokraattisesti ja kunnan asioista päättävät huoltajien ja muiden kuntalaisten yhdessä valitsevat edustajat. Yksi tämän kirjan tarkoitus onkin saada huoltajat aktiivisesti tuomaan kuntapäätäjien tietoisuuteen perusopetuksen tärkeys ja pitämään yhteyttä perusopetusasioissa valitsemaansa kuntapäätäjään.

Perusopetukselle on laadittu valtakunnalliset laatuksiteerit, jotka antavat hyvän kuvan siitä, mitä perusopetusta järjestettäessä tulisi lainsäädännön lisäksi ottaa huomioon. Huoltajilla on nyt ja tulevaisuudessa merkittävä rooli siinä, millaista perusopetusta kunnassa järjestetään. Heillä on esimerkiksi mahdollisuus ennen lokakuussa 2012 järjestettäviä kunnallisvaaleja ja uusien valtuutettujen nelivuotiskauden alkamista 1.1.2013 nostaa perusopetusasiat keskiöön ja selvittää kuntapäätäjien näkemykset perusopetuksen järjestämisestä ja laadusta.

Aina ei ole helppoa miellyttää kaikkia. Päätäessäni helteisessä kesäsäässä tämän kirjan kirjoitustyötä havaitsin Vanhempainliiton kotisivuilla avoimena olevan kyselyn, onko koululaisten kesäloma liian pitkä. Vastaajien mielipiteet jakautuivat erittäin tasaisesti kolmeen osaan. Lyhyempikin kesäloma riittäisi kolmannekselle vastaajista, kolmasosa taas haluaisi pidentää nykyistä kesälomaa ja kolmasosa piti nykyistä kesäloma-aikaa sopivan mittaisena. Se päätäjä, joka muuttaisi nykykäytäntöä, ei siis kykenisi miellyttämään kuin murto-osaa edes tuosta kahdesta kolmasosasta, joka muutosta haluaisi. Tehty muutos tuskin vastaisi juuri sitä, mitä kolmannes vastaajista tarkoitti ilmoittaessaan toivovansa pidempää kesälomaa. Ja se kolmasosa, joka toivoi lyhyempää kesälomaa, olisi erityisen muutosvastarintainen.

Tämä kirjakaan tuskin miellyttää kaikkia. Siksi on tärkeää tuoda esille, että koulutuksestani ja työhistoriastani huolimatta olen kirjoittanut tätä kirjaa äidin roolissa ja siitä näkökulmasta, joka itselläni on edessä tulevan esikoululaisen äitinä seuraavien vuosien ajan. En ole tässä kirjassa valvonut nimenomaisesti kenenkään etuja enkä pyrkinyt olemaan ketään vastaan. Olen kirjoittanut kirjan muotoon vuosien saatossa itselleni esitettyihin kysymyksiin antamiani vastauksia sekä ottanut kantaa kysymyksiin, joita itse olen viime aikoina tulevan koululaisen äitinä joutunut pohtimaan.

Osassa kirjoituksia näkyy varmasti se epätoivo, jota olen kokenut sen vuoksi, että oma asuinpaikkani vaikuttaa merkittävästi siihen, millainen on lap-

Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu

semme peruskoulu ja sen valinnan mahdollisuus. Pienessä kaksinapaisessa kunnassa ei ole mahdollisuutta vieraskieliseen päiväkotiin, esiopetukseen tai peruskouluun. Olisimme halunneet laittaa lapsemme englanninkieliseen päiväkotiin, esikouluun ja peruskouluun, jotta hänen kielitaitonsa olisi kehittynyt luontevasti monikulttuurisessa ympäristössä. Nyt valittavana on kaukana oleva kyläkoulu, jonne lapsi tulisi kuljettaa itse, tai kylämme ainut koulu, satojen oppilaiden lähikoulu, joka on niin täynnä, että lähellä sijaitsevan seuratalon tiloja on muutettu luokkatiloiksi ja osa alkuopetuksen luokista on siirretty sinne.

Kuntamme ei tarjoa aamu- ja iltapäivätoimintaa kaikille tarvitseville, vaikka asiasta on lautakuntaankin oltu jo yhteydessä. Kauhulla kuvittelen eläväisen lapsemme kulkemaan yli kahden kilometrin koulumatkaansa, johon kuuluu niin tien ylitys kuin siltakin vieressä sijaitsevaan paperitehtaaseen virtaavan joen yli. En itse varmasti osaa edes kuvitella kaikkia niitä mielenkiinnon kohteita, joita lapsemme keksii ja joihin hän haluaa tutustua. Kallioita ja metsää tienvierustalla riittää.

Satojenkaan oppilaiden joukossa koko lähikoulussa ei ole kuin muutama, jonka kulttuurinen tausta on muu kuin suomalainen. Millaiset valmiudet globaaliin maailmaan tämä antaa lapselleni ihmisten erilaisuuden sekä eri uskontojen ja tapojen ymmärtämisen ja hyväksymisen osalta? Onneksi koulussa ovat sentään koko kylän lapset sosioekonomisesta taustasta riippumatta.

Lapseni tuleva lähikoulu ei ole myöskään kärjessä tietoteknisen varustelun tai opetusteknologian osalta. Lapsi saa perinteisen aapisen ja niukoin resurssien hankitut muut oppimateriaalit.

Osa lapsen opiskeluympäristön turvallisuutta on se, että siellä saa vapaasti osata tai olla vasta oppimassa ilman että sitä pidetään erilaisuutena. Mikäli kaikille ei koulussa voida tarjota tasavertaisia mahdollisuuksia oppia, tulee pian osaamisesta aiempaa erottelevampi tekijä oppilaiden keskuudessa, mikä on omiaan lisäämään häirintää ja kiusaamista sekä synnyttämään alun ja kasvavan riskin syrjäytymiskierteelle. Onneksi lähikoulumme on mukana hankkeessa, jossa alkuopetuksessa muun muassa mahdollistetaan joustava oppilaiden ryhmittely oppimisedellytysten mukaan. Oppilaan osaamista seurataan niin sanotulla polkumallilla.

Useammin kuin kerran on mielessäni käynyt myös se, miten suhtautuukaan koulun rehtori tai opettaja lapseen, jonka äiti itse on opettaja, juristi ja viettänyt vuosikymmenen ratkoen muun muassa perusopetukseen liittyviä juridisia ongelmia. Tämän kirjan kirjoittaminen auttoi itseäni löytämään vas-

tauksen tähän kysymykseen: ammattitaitoisesti, yhdenvertaisesti ja huoltajien kasvatustehtävää tukien. Aivan kuten varhaiskasvatuksenkin henkilöstö on tähän asti toiminut.

Toivottavasti myös sinä löydät lukijana tästä kirjasta vastauksia joihinkin niistä kysymyksistä, joita olet pohtinut, olitpa siten huoltaja, isovanhempi, kummi tai muutoin vain peruskoululaisen tukena hänen koulutiensä varrella. Itse aion ryhtyä toimiin, jotta voin taata yhdenvertaisemman perusopetuksen lapselleni pienelläkin paikkakunnalla sekä turvallisemman aamun ja iltapäivän. Paljon hyvää ja laadukasta työtä on kunnassamme tehty osaavan ja innokkaan henkilöstön ansiosta. Tärkeä tehtäväni huoltajana on siis nykyisten ja tulevien kuntapäätäjien tietoisuuden lisääminen perusopetuksen ja lapsiasioiden vaikutusten arvioinnin tärkeydestä päätöksiä tehtäessä.

Lopuksi haluan kiittää omaa lastani ja hänen isäänsä, aviopuolisoani, niistä lukuisista riemunkiljahduksista, joita kuulin ulkoa kirjoittaessani tätä kirjaa. Kysyessäni, mitä he tekivät, lapseni usein totesi heidän riemuttaneen toisiaan. Mikä ihana sana: riemuttaa! Ja miten ihanaa puuhaa, ajattelin tuolloin kai-puulla. Sain tästä voimia ja tahtoa tehdä kirjan valmiiksi, jotta pääsen mukaan.

Ilman omaa aikuisten tukiverkkoani ei tämä kirja myöskään olisi ikinä tullut valmiiksi. Isovanhemmat, veljeni perhe ja tätskä osoittivat omalla pyyteettömällä työllään viettämällä aikaansa lapsemme kanssa ja mahdollistamalla minulle omaa aikaa kirjoittamiseen, että työni oli heistä arvokasta. Sydämelinen halaus heille.

Suunnaton kiitos myös kollegalleni Sanna Haanpäälle, jonka arvokkaat kommentit ja kannustavat sanat kirjoittamiseni loppuvaiheessa autoivat jatkamaan vielä viimeiset loppumetrit.

Erityiskiitos kaikille niille vanhemmille, oppilaille ja opetustoimen parissa työskenteleville, joihin olen saanut vuosien varrella tutustua. Olette olleet osaltanne luomassa tätä kirjaa kysymyksillänne, vastauksillanne ja antamalla minulle mahdollisuuden työskennellä perusopetuksen parissa. Nöyrästi kunnioittaen olen aina muistellut jälkepäin niitä vanhempia, joiden lapsia itse sain vuosien aikana opettaa: he antoivat anteeksi lukuisat virheet, joita heidän lapsiaan opettaessani tein – nekin, jotka vasta myöhemmin olen tajunnut tehneeni. Parasta mitä he tekivät oli se, että he osoittivat tukensa työlleni opettamalla lapsensa arvostamaan työtäni ja kaikkien oppilaiden oikeutta opiskella rauhassa jopa koulussa viihtyen. Koetan itse opettaa lapselleni saman.

Eräs toimittaja kerran totesi, että olen idealisti halutessani toimillani edistää jokaisen lapsen ja hänen läheistensä sekä koulussa työskentelevien koulutietä

Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu

niin, että se olisi mahdollisimman antoisa. Mikäli joku joskus ottaa minuun yhteyttä ja kertoo, että tästä kirjastani on ollut hänelle apua ja että tämän ansiosta koulutie oli helpompi kulkea, silloin tiedän, etteivät ne uhraukset, joita tämän kirjoittamiseksi jouduin tekemään, menneet hukkaan. Toisaalta koen olevani myös alati oppimassa uutta, ja niin ihmisenä kuin ammatillisestikin kehittymiselle on jatkuvasti tarvetta. Siksi kuulen mielelläni myös korjaavaa palautetta kirjastani.

Riemunkiljahduksia vähitellen itsekin päästään ja riemutetuksi tulemista odottaen kesällä 2011

Nina Lahtinen